

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (prvního senátu)

27. dubna 2006 *

Ve věci C-423/04,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 234 ES, podaná rozhodnutím Social Security Commissioner (Spojené království) ze dne 14. září 2004, došlým Soudnímu dvoru dne 4. října 2004, v řízení

Sarah Margaret Richards

proti

Secretary of State for Work and Pensions,

SOUDNÍ DVŮR (první senát),

ve složení P. Jann, předseda senátu, K. Schiemann, N. Colneric, J. N. Cunha Rodrigues (zpravodaj) a E. Juhász, soudci,

* Jednací jazyk: angličtina.

generální advokát: F. G. Jacobs,
vedoucí soudní kanceláře: L. Hewlett, vrchní rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 20. října 2005,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za S. M. Richards J. Sawyer a T. Eickem, barristers,
- za vládu Spojeného království R. Caudwell, jako zmocněnkyní, ve spolupráci s T. Wardem, barrister,
- za Komisi Evropských společenství D. Martinem a N. Yerrell, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 15. prosince 2005,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článků 4 a 7 směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení (Úř. věst. 1979, L 6, s. 24; Zvl. vyd. 05/01, s. 215).

- 2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi S. M. Richards, osobou, která podstoupila chirurgickou operaci změny pohlaví, a Secretary of State for Work and Pension (dále jen „Secretary of State“) ve věci odmítnutí posledně uvedeného přiznat jí starobní důchod od dovršení šedesáti let.

Právní rámec

Právní úprava Společenství

- 3 Podle čl. 4 odst. 1 směrnice 79/7:

„Zásada rovného zacházení znamená vyloučení jakékoli diskriminace na základě pohlaví buď přímo, nebo nepřímo, například s ohledem na manželský nebo rodinný stav, zejména pokud jde o:

- oblast působnosti systémů a podmínek přístupu k nim,
- povinnost přispívat a výpočet výše příspěvků,
- výpočet dávek včetně zvýšení, na které vzniká nárok s ohledem na manželku nebo manžela nebo vyživované osoby, a podmínky trvání a zachování nároku na dávky.“

- 4 Článek 7 odst. 1 téže směrnice stanoví, že se směrnice nedotýká práva členských států vyloučit z její působnosti:

„a) stanovení důchodového věku pro účely poskytování starobních důchodů a důsledků, které z toho mohou vyplývat pro jiné dávky;

[...]“

Vnitrostátní právní úprava

- 5 Článek 29 odst. 1 a 3 zákona z roku 1953 o registraci narození a úmrtí (Births and Deaths Registration Act 1953) zakazuje veškeré změny v rejstříku rodných listů s výjimkou případu chyby při psaní nebo věcné chyby.
- 6 Článek 44 zákona z roku 1992 o příspěvcích a dávkách sociálního zabezpečení (Social Security Contributions and Benefits Act 1992) stanoví, že osoba může získat starobní důchod kategorie A („běžný“ starobní důchod), pokud dosáhla důchodového věku a splňuje různé podmínky v oblasti příspěvků.
- 7 Podle přílohy 4 části I odst. 1 zákona z roku 1995 o starobních důchodech (Pensions Act 1995) dosáhne muž důchodového věku v 65 letech a žena narozená před 6. dubnem 1950 v 60 letech.

- 8 Dne 1. července 2004 byl přijat zákon z roku 2004 o uznání pohlaví (Gender Recognition Act 2004, dále jen „zákon z roku 2004“), který nabyl účinnosti dne 4. dubna 2005.
- 9 Tento zákon umožňuje osobám, které již změnilly pohlaví nebo které takovou chirurgickou operaci zamýšlí, aby požádaly o vydání osvědčení o uznání pohlaví („gender recognition certificate“), na jehož základě může být získáno téměř úplné uznání jejich změny pohlaví.
- 10 Podle čl. 2 odst. 1 zákona z roku 2004 musí být osvědčení o uznání pohlaví vydáno, pokud žadatel splňuje zejména následující podmínky:

„a) je nebo byl postižen pohlavní dysforií,

b) ve dvou letech předcházejících datu, ke kterému je o osvědčení žádáno, vystupoval pod svou novou pohlavní totožností,

[...]“

- 11 Článek 9 odst. 1 zákona z roku 2004 stanoví:

„Pokud je osobě vydáno úplné osvědčení o uznání pohlaví, pohlavím této osoby se za všech okolností stává pohlaví nabyté (takže v případě nové mužské pohlavní

totožnosti je osoba považována za muže a v případě nové ženské pohlavní totožnosti je osoba považována za ženu“.

- 12 Podle čl. 9 odst. 2 zákona z roku 2004 nemá osvědčení o uznání pohlaví vliv na uskutečněné úkony nebo události, které nastaly před jeho vydáním.
- 13 Pokud jde o důchodové dávky, příloha 5 část 2 odst. 7 bod 3 zákona z roku 2004 stanoví:

„[...] pokud (bezprostředně předtím, než je osvědčení vydáno) osoba:

- a) je mužem, který dosáhl věku, ve kterém žena téhož věku dosáhne důchodového věku, ale
- b) nedosáhla věku 65 let,

musí být považována [...] za osobu, která dosáhla důchodového věku ke dni, ke kterému bylo vydáno osvědčení.“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 14 Sarah Margaret Richards se narodila dne 28. února 1942 a v jejím rodném listu bylo uvedeno mužské pohlaví. Byla u ní diagnostikována pohlavní dysforie a dne 3. května 2001 podstoupila chirurgickou operaci změny pohlaví.
- 15 Dne 14. února 2002 požádala Secretary of State o starobní důchod od 28. února 2002, dne, kdy dosáhla 60 let, což je věk, ve kterém může žena narozená před 6. dubnem 1950 získat na základě vnitrostátního práva starobní důchod.
- 16 Rozhodnutím ze dne 12. března 2002 byla uvedená žádost zamítnuta z důvodu, že „byla podána více než čtyři měsíce předtím, nežli žadatel dosáhl věku 65 let“, což je ve Spojeném království důchodový věk pro muže.
- 17 Jelikož odvolání, které S. Richards podala k Social Security Appeal Tribunal, bylo zamítnuto, obrátila se na Social Security Commissioner uplatňujíc, že v návaznosti na rozsudek Soudního dvora ze dne 7. ledna 2004, K. B. (C-117/01, Recueil, s. I-541) odmítnutí poskytnout jí starobní důchod od dovršení 60 let představuje porušení článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i diskriminaci v rozporu s článkem 4 směrnice 79/7.

- 18 Před předkládajícím soudem Secretary of State tvrdil, že žádost žalobkyně v původním řízení nenáleží do působnosti uvedené směrnice. Podle něj totiž právo Společenství stanoví výlučně harmonizační opatření týkající se dávek ve stáří bez toho, aby přiznávalo nárok na získání takových dávek. Krom toho S. M. Richards nebyla diskriminována vůči osobám, které představují odpovídající srovnávací prvek, tedy s muži, kteří nepodstoupili chirurgickou operaci změny pohlaví.
- 19 Aby mohl Social Security Commissioner tento spor rozhodnout, rozhodl se přerušit řízení a předložit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) Zakazuje směrnice 79/7, aby bylo odmítnuto přiznání starobního důchodu transsexuálce, která změnila pohlaví z mužského na ženské předtím, než dosáhla věku 65 let, ačkoliv by měla nárok na takový důchod ve věku 60 let, pokud by byla podle vnitrostátního práva považována za ženu?
- 2) V případě kladné odpovědi, ke kterému datu nabude rozhodnutí Soudního dvora o první otázce účinnosti?“

K první otázce

- 20 Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 4 odst. 1 směrnice 79/7 brání právním předpisům, které upírají starobní důchod osobě, která změnila

pohlaví z mužského na ženské, z důvodu, že nedosáhla věku 65 let, ačkoliv by stejná osoba měla nárok na takový důchod ve věku 60 let, pokud by byla podle vnitrostátního práva považována za ženu.

- 21 Úvodem je namístě uvést, že členským státům přísluší, aby stanovily podmínky právního uznání změny pohlaví osoby (viz v tomto smyslu výše uvedený rozsudek K. B., bod 35).
- 22 Pro odpověď na první otázku je namístě bez dalšího zdůraznit, že směrnice 79/7 je v oblasti sociálního zabezpečení vyjádřením zásady rovného zacházení pro muže a ženy, která je jednou ze základních právních zásad Společenství.
- 23 Krom toho, v souladu s ustálenou judikaturou Soudního dvora, představuje právo nebýt diskriminován na základě svého pohlaví jedno ze základních práv lidské osobnosti, jejichž dodržování je Soudní dvůr povinen zajišťovat (viz rozsudky ze dne 15. července 1978, Defrenne, 149/77, Recueil, s. 1365, body 26 a 27, jakož i ze dne 30. dubna 1996, P. v. S., C-13/94, Recueil, s. I-2143, bod 19).
- 24 Působnost směrnice 79/7 tak nemůže být omezena pouze na diskriminaci vyplývající z příslušnosti k jednomu nebo druhému pohlaví. Vzhledem k jejímu cíli a povaze práv, která chrání, se tato směrnice rovněž použije na diskriminaci, která má svůj původ ve změně pohlaví dotyčné osoby [viz, pokud jde o směrnici Rady 76/207/EHS ze dne 9. února 1976 o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky (Úř. věst. L 39, s. 40; Zvl. vyd. 05/01, s. 187, výše uvedený rozsudek P. v. S., bod 20)].

- 25 Vláda Spojeného království tvrdí, že skutkový základ sporu v původním řízení vyplývá z volby vnitrostátního zákonodárce stanovit důchodový věk odlišně pro muže a pro ženy. Jelikož je taková možnost členským státům výslovně poskytnuta na základě čl. 7 odst. 1 písm. a) směrnice 79/7, je jim dovoleno odchýlit se od zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti starobních důchodů. Skutečnost, že, se jako ve věci v původním řízení rozdíl v režimu důchodu v závislosti na pohlaví dotýká práv transsexuálů, je bezvýznamná.
- 26 Taková argumentace nemůže být přijata.
- 27 Sarah Margaret Richards tvrdí, že jí byl upřen starobní důchod od dovršení věku 60 let, to jest od věku, ve kterém ženy narozené před 6. dubnem 1950 mohou ve Spojeném království takový důchod pobírat.
- 28 Nerovné zacházení dotčené ve věci v původním řízení spočívá v tom, že pro S. M. Richards nebylo možné, aby jí bylo pro účely použití zákona z roku 1995 o starobních důchodech uznáno nové pohlaví, které nabyla po chirurgické operaci.
- 29 Na rozdíl od žen, jejichž pohlaví není výsledkem chirurgické operace změny pohlaví, které mohou požívat starobní důchod od dovršení věku 60 let, S. M. Richards nemůže splnit jednu z podmínek přístupu k uvedenému důchodu, v projednávané věci podmínku související s důchodovým věkem.

- 30 Jelikož nerovné zacházení, kterému byla vystavena S. M. Richards, mělo svůj původ ve změně pohlaví, musí být považováno za diskriminaci zakázanou čl. 4 odst. 1 směrnice 79/7.
- 31 Soudní dvůr již totiž rozhodl, že vnitrostátní právní předpisy, které brání tomu, aby transsexuál, z důvodu neuznání jeho nového pohlaví, mohl splnit podmínku nezbytnou k tomu, aby mohl požívat práva chráněného právem Společenství, musí být v zásadě považovány za neslučitelné s požadavky práva Společenství (viz výše uvedený rozsudek K. B., body 30 až 34).
- 32 Vláda Spojeného království uplatňuje, že žádné právo přiznané právem Společenství nebylo rozhodnutím o odeprání starobního důchodu ze dne 12. března 2002 porušeno, jelikož nárok na starobní důchod vyplývá pouze z vnitrostátního práva.
- 33 V tomto ohledu postačí připomenout, že podle ustálené judikatury právo Společenství nezasahuje do pravomoci členských států upravit jejich systémy sociálního zabezpečení a že při neexistenci harmonizace na úrovni Společenství přísluší právním předpisům každého členského státu určit jednak podmínky práva nebo povinnosti účastnit se systému sociálního zabezpečení, a jednak podmínky, které zakládají nárok na dávky. Je nicméně rovněž pravda, že při výkonu této pravomoci musí členské státy dodržovat právo Společenství (rozsudky ze dne 12. července 2001, Smits a Peerbooms, C-157/99, Recueil, s. I-5473, body 44 až 46, a ze dne 4. prosince 2003, Kristiansen, C-92/02, Recueil, s. I-14597, bod 31).

- 34 Krom toho diskriminace v rozporu s čl. 4 odst. 1 směrnice 79/7 spadá pod odchylku stanovenou v čl. 7 odst. 1 písm. a) téže směrnice pouze za podmínky, že je nezbytná pro dosažení cílů, které má uvedená směrnice sledovat, ponechávajíc členským státům možnost stanovit důchodový věk odlišně pro muže a pro ženy (rozsudek ze dne 7. července 1992, Equal Opportunities Commission, C-9/91, Recueil, s. I-4297, bod 13).
- 35 Ačkoliv body odůvodnění směrnice 79/7 neupřesňují důvod odchylek, které stanoví, z povahy výjimek uvedených v čl. 7 odst. 1 směrnice je možné dovodit, že zákonodárce Společenství zamýšlel umožnit členským státům, aby v oblasti důchodů dočasně zachovaly zvýhodnění přiznaná ženám, s cílem umožnit v tomto bodě členským státům postupnou změnu důchodových systémů, aniž by byla narušena složitá finanční rovnováha těchto systémů, jíž nelze upřít význam. Mezi těmito zvýhodněními je zahrnuta právě možnost, aby pracovnice měly nárok na důchod dříve, nežli pracovníci, jak to stanoví čl. 7 odst. 1 písm. a) téže směrnice (výše uvedený rozsudek Equal Opportunities Commission, bod 15).
- 36 Podle ustálené judikatury musí být výjimka ze zákazu diskriminace na základě pohlaví, stanovená v čl. 7 odst. 1 písm. a) směrnice 79/7 vykládána striktně (viz rozsudky ze dne 26. února 1986, Marshall, 152/84, Recueil, s. 723, bod 36, a Beets-
-Proper, 262/84, Recueil, s. 773, bod 38, jakož i ze dne 30. března 1993, Thomas
a další, C-328/91, Recueil, s. I-1247, bod 8).
- 37 Proto je třeba toto ustanovení vykládat v tom smyslu, že se týká pouze stanovení odlišného důchodového věku pro muže a pro ženy. Nicméně spor v původním řízení se takového opatření netýká.

- 38 Z výše uvedeného vyplývá, že čl. 4 odst. 1 směrnice 79/7 musí být vykládán v tom smyslu, že brání právním předpisům, které osobě, jež v souladu s podmínkami stanovenými vnitrostátním právem změnila pohlaví z mužského na ženské, upírají starobní důchod z důvodu, že nedosáhla věku 65 let, ačkoliv stejná osoba by měla nárok na takový důchod ve věku 60 let, pokud by byla podle vnitrostátního práva považována za ženu.

Ke druhé otázce

- 39 Druhou otázkou se předkládající soud táže, zda v případě, že by Soudní dvůr musel rozhodnout, že směrnice 79/7 brání vnitrostátním právním předpisům dotčeným ve věci v původním řízení, musí být časové účinky tohoto rozsudku omezeny.
- 40 Pouze výjimečně může být Soudní dvůr za použití obecné zásady právní jistoty inherentní právnímu řádu Společenství veden k omezení možnosti všech dotčených osob dovolávat se ustanovení, které vyložil, za účelem zpochybnění právních vztahů vzniklých v dobré víře (viz zejména rozsudky ze dne 2. února 1988, Blaizot, 24/86, Recueil, s. 379, bod 28, a ze dne 23. května 2000, Buchner a další, C-104/98, Recueil, s. I-3625, bod 39).
- 41 Kromě toho je ustálenou judikaturou, že finanční důsledky, které mohou vyplývat pro členský stát z rozsudku vydaného v řízení o předběžné otázce, neodůvodňují samy o sobě omezení časových účinků tohoto rozsudku (rozsudky ze dne 20. září 2001, Grzelczyk, C-184/99, Recueil, s. I-6193, bod 52, a ze dne 15. března 2005, Bidar, C-209/03, Sb. rozh. s. I-2119, bod 68).

- 42 Soudní dvůr se k tomuto řešení uchýlil pouze za přesně vymezených okolností, když jednak existovalo riziko závažných hospodářských dopadů způsobených obzvláště vysokým počtem právních vztahů založených v dobré víře na základě právní úpravy považované za platnou a účinnou a jednak se jevílo, že jednotlivci a vnitrostátní orgány byly vedeny k chování, které nebylo v souladu s právní úpravou Společenství z důvodu objektivní a závažné nejistoty ohledně dosahu ustanovení práva Společenství, nejistoty, ke které případně přispělo i samotné chování jiných členských států nebo Komise Evropských společenství (viz výše uvedený rozsudek Bidar, bod 69).
- 43 V projednávané věci může nabytí účinnosti zákona z roku 2004 dne 4. dubna 2005 vést k tomu, že nebude docházet k takovým sporům, jako je spor, který vedl ke vzniku věci v původním řízení. Krom toho jak v písemném vyjádření, které vláda Spojeného království předložila Soudnímu dvoru, tak při jednání posledně uvedená netrvala na svém návrhu, který předložila v rámci sporu v původním řízení, aby byly omezeny časové účinky rozsudku.
- 44 V důsledku toho je třeba odpovědět na druhou otázku tak, že není namístě omezit časové účinky tohoto rozsudku.

K nákladům řízení

- 45 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení vzhledem ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (první senát) rozhodl takto:

- 1) **Článek 4 odst. 1 směrnice Rady 79/7/EHS ze dne 19. prosince 1978 o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti sociálního zabezpečení musí být vykládán v tom smyslu, že brání právním předpisům, které osobě, jež v souladu s podmínkami stanovenými vnitrostátním právem změnila pohlaví z mužského na ženské, upírají starobní důchod z důvodu, že nedosáhla věku 65 let, ačkoliv stejná osoba by měla nárok na takový důchod ve věku 60 let, pokud by byla podle vnitrostátního práva považována za ženu.**

- 2) **Není namístě omezit časové účinky tohoto rozsudku.**

Podpisy.